

GRÄNS-POSTEN

Mars 1997

**Medlemsblad nr 30.
Gränsbygdens Släktforskare
i Dalsland, Bohuslän och Østfold.**

Redaktion: Monika Åhlund-Efraimsson, Taxvikens kvarn 23, 660 10 Dals Långed, Bo Rask, Lärksoppsväg. 5, 452 34 Strömstad, Eva Carolusson, Bakke Rute 280, N-1765 Halden, Roland Olsson Gamla Edsbräckevägen 11, 668 32 Ed.

Dalskogs kyrka låg närmare till än Bäcke för soldaten Sven Böndal på Drakehögen, vilket du kan läsa om i den första artikeln i detta nummer. Dalskogs nuvarande kyrka är byggd 1750.

En spinnrocksmakare i släkten ?

av Curt-Eric Johansson

Skulle man idag säga att Anders Jonasson var en typisk svensk på 1800-talet? Det är det den här berättelsen kanske kan ge svar på.

Anders Jonasson föddes 1822 och dog 1897. Han föddes och levde större delen av sitt liv i Dalskogs socken i Dalsland.

Det som har väckt mitt intresse står i Hjalmar Åbergs bok "I odlingens utmarker". Den boken kom ut på 1950-talet och handlar om trakterna kring Kroppefjäll. På sidan 102 handlar det om Lunnebo och torpet Björnhålan:

"Under andra hälften av 1800-talet kom Anders Jonasson Böndahl dit. Han var född 1822 och hade först bott i Båsans, där det bl.a. fanns öppen spis i stugan, där ungarna hade en åtråvärd lekplats i 'askegrava'. Anders var förutom brukare av torpet även spinnrocksmakare. Han hade ärvt yrket efter sin far Jonas Böndahl (som bodde på Smygen utmed Ärven). De s.k. 'Böndahlsrockarna' var både välkända och populära."

Hjalmar Åbergs beskrivning har ett lockande tonfall. Men vad är det som fångar mig ? Kanske ändå inte så mycket tonfallet, som hans vilja att beskriva vad som händer inom en stugas fyra väggar. Liksom i förbi-farten nämner han det här med spinnrocksmakare – min röda tråd.

Kan det vara "min" Anders som är spinnrocksmakaren ?

I min släktforskning har jag hittills träffat på idel jordbrukare och en och annan soldat. Kanske en spinnrocksmakare markerar övergången från bondeland till industrisamhälle ? Eller åtminstone inledningen till en omdaning av Sverige.

Att söka källorna

Huvudsyftet med den här berättelsen är att med hjälp av olika källor, kartlägga så mycket som möjligt av Anders Jonassons liv och verksamhet. Går det att placera in honom i tidssammanhanget ? Är han en typisk svensk eller en ovanlig på 1800-talet ?

Jag känner Jonas Svensson på torpet Björnhålan och hans familj från min tidigare läsning i kyrkböckerna. Och jag vet att Jonas hade en son Anders, född 1822. Och nu en Anders Jonasson Böndahl, född samma år. Kunde det verkligen finnas två Anders Jonasson, födda i Dalskog

1822 ? Namnet Bøndahl kanske har tillkommit på annat sätt. Min fasta punkt så här långt är Jonas Svensson. I husförhörslängden i Dalskog för 1820-1824 står:

HALLEBÄCK UNDER HALLORSBYN

man	Jonas Svensson	1784	Bäcke
hustru	Maja Halfvardsdotter	1781	Dalskog
dotter	Britta	20/2 1808	Dalskog
dotter	Cajsa	12/10 1810	Dalskog
son	Johannes	1812	Dalskog
dotter	Katarina	12/7 1815	Dalskog
son	Joseph	22/1 1817	Dalskog
son	Anders	10/10 1818	Dalskog död 1821
dotter	Anna-Maja	1820	Dalskog
son	Anders	1822	Dalskog

I födelseboken i Dalskog för 1822 finner jag att det bara föds en Anders Jonasson det året. Egentligen är detta bara ett halvt konstaterande, för det påstås inte att Anders Jonasson Bøndahl skulle vara född i Dalskog. Det jag är ute efter är en spinnrocksmakare, men jag bestämmer mig ändå för att följa "min" Anders genom hans liv. Risken är att han inte är spinnrocksmakaren.

Anders bor kvar i föräldrahemmet – som är torpet Björnhålan – tills han är 19 år 1841. Då flyttar han till Ödskölts socken. Där blir han först dräng på gården Bön. I den husförhörslängden 1841 har prästen antecknat att Anders läser innantill försvarligt, men inte förstår allt som står i katekesen.

Efter ett år flyttar Anders som dräng till den största av gårdarna i Ödskölt – Ivägsholm. Vi finner honom bland en husfru, en mamsell, en rättare, flera pigor och drängar. Han stannar hos dem till 1844, då han flyttar tillbaka till föräldrahemmet i Björnhålan. Orsaken till att han just då flyttar hem kan vara att hans äldre bror Joseph, 27 år, drunknar den 3 maj 1844. Föräldrarna Jonas och Maria är 60 respektive 63 år gamla. Om Maria står att hon är enögd och sjuklig. I hemmet bor, av de nio syskonen, fortfarande den yngsta dottern Magdalena, nu 19 år.

Anders egen familj

I Lunnebo bor också Ingrid Andersdotter, som är född 1830 i Dalskog.

År 1851 gifter sig Ingrid och Anders. Deras första barn, Aron, föds den 3 januari 1852. Det andra barnet, Maja-Lisa, föds den 14 januari 1854 och då flyttar Ingrid hem till Anders i Björnhålan.

Anders flyttar den 25 oktober 1855 till Skållerud. Han och hustrun Ingrid har med sig barnen Aron och Maja-Lisa. De bosätter sig i Backlieden eller Backliane på torpet Dalen i Skållerud. Snart blir det fler familjemedlemmar. Alfred föds den 24 juli 1856, Matilda den 14 mars 1859 och Johan den 2 februari 1862. Sorg drabbar också familjen. Den 16 augusti 1856 dör Maja-Lisa, den 7 mars 1862 dör Aron och den 23 oktober samma år Alfred.

Sommaren 1864 flyttar Anders Jonasson tillbaka med sin familj till Dalskog och bosätter sig i Funnebo. Där kallas Anders arrendator. Den 15 november 1864 föds dottern Stina-Maja, den 1 april 1867 sonen – en ny Alfred – och den 3 maj 1870 föds sonen Karl. Denna sista barnafödelse klarar inte Ingrid utan dör i barnsäng. Hon är då 40 år gammal och har fött åtta barn, varav tre är döda.

År 1871 har Anders flyttat och är torpare i Lunnebo och ensam med sin barnaskara – två flickor och tre pojkar. Redan 1872 är det dags för flyttning igen, nu till Södra Båsane och Anders är uppgiven som brukare. Äldsta dottern Matilda är 13 år och de övriga från 10 år och yngre. År 1874 flyttar Anders som torpare till Hallebäck under Lunnebo. Det är platsen, där han föddes för 52 år sedan. Om det är samma torp är oklart.

Snart kommer en ny yngre hustru – Kristina Johannesdotter, född 1842 i Grinstad. Med henne får Anders en son – Anders Gustaf, född den 28 september 1875.

Det är intressant att få reda på familjens levnadsförhållanden. Därför har jag tittat i skattelängderna m.m. I taxeringslängden över fast egendom för år 1875, under Dalskogs socken i Hallorsbyn, Lunnebo, hittar vi Anders Jonasson sist i uppräknningen. Det uppskattade värdet på hans jordbruksfastighet är 100 riksdaler, vilket är lågt jämfört med övriga i förteckningen. Men för Anders del får vi bekräftat att han 1875 ägde sin jordbruksfastighet. År 1995 motsvarar värdet 3600 kronor. Alltså ingen stor fastighet.

Då vi läser i husförhörslängden hittar vi olika teckan, som ser ut som bomärken. Det är betyg på bland annat läsförmågan. Prästen antecknar på så sätt betyg för hela socknens befolkning.

För familjen Jonasson/Johannesdotter läser vi i husförhörslängden i Dalskog för 1881-1885. Så här ser det ut:

	LÄSER		FÖRSTÅR
	innantill	Luthers katekes	
Anders			
Kristina	/	/	/
Johan	Y	Y	/
Stina-Maja	Y	/	/
Alfred	X	Y	/
Karl	X	X	/
Matilda	Y	X	/

=läser rent

=försvarligt

=hjälpigt

=klent

Vi ser att barnen är bättre än sin far på att läsa och förstå vad som står i katekesen. I mitten av 1800-talet startade folkskolan i Sverige. Då var Anders redan vuxen. Hans barn fick säkert någon sorts skolundervisning. Å andra sidan kanske Anders hade glömt vad han läst i Luthers lilla katekes.

Att läsa hjälpligt innantill är en sak. Att själv kunna skriva är en annan. Jag har hittat Anders' namnteckning. Den är från 1855 och återfanns under bouppteckningen efter hans far – Jonas Svensson. Vid det tillfället har Anders, som den ende av sina bröder och svågrar, skrivit sitt namn själv. De övriga har skrivit "med handen på pennan". Efter sitt namn har Anders Jonasson skrivit "på dalen". Det är på gården Dalen i Backliane i Skållerud som familjen bor vid denna tid. Så här skrev Anders för 140 år sedan:

Anders Jonasson på dalen

En bouppteckning med spinnrockar

Fadern Jonas Svensson dog den 12 juni 1855. Han var torpare på Björnhålan under Lunnebo i Dalskog. Bouppteckningen upprättades den 21 september 1855. Som arvtagare uppräknas änkan Maria Halvardsdotter, samt med henne "sammanavlade sju stycken barn". Bouppteckningen är detaljerad. I den upptas silver, koppar, tenn, bleck, glas och porslin, möbler och husgeråd, järnsaker, smedjeredskap, snickar- och svarvredskap, kör- och åkerredskap, kreatur, sängkläder, den avlidnes gångkläder,

laggkärl, diverse fordringar och sterbhusets skulder. Bouppteckningens tillgångar slutar på 611:11 banko riksdaler. I 1995 års värde motsvarar det ungefär 27.000 kronor.

Och det **intressanta** – under snickar- och svarvredskap tas upp fem handsågar, en svarvstol, fjorton svarvjärn o.s.v. – under rubriken diverse finns upptaget ”virke till fyra spinnrockar”. Det var kanske fadern Jonas Svensson som var spinnrocksmakaren!

Namnet Bördahl

Om Anders Jonassons far Jonas Svensson står det i alla kyrkböcker att han är född i Bäcke år 1784. Men jag har inte funnit Jonas i Bäckes födelsebok från denna tid. Kanske är uppgiften om Bäcke fel? Är det i Dalskog som Jonas föddes? Och enligt födelseboken i Dalskog föddes en Jonas den 8 april 1784, son till soldaten Sven Bördahl och hans hustru Kersti, Drakehögen, Dalskog. Det var dubbelnapp. Nu går därför forskningen vidare kring namnet Bördahl. Det var inte så enkelt att komma på att Anders Jonasson har fått sitt namn efter sin farfar.

Vid en ny läsning av husförhörslängden i Dalskog 1811-1815 finner jag Sven Bördahl tillsammans med Jonas Svenssons familj. De bor i Hallebäck. Förutom Sven och hustru Kersti Svensdotter, finns sonen Sven, född 1778 och dottern Lena född 1792, båda födda i Dalskogs församling.

Uppgiften om att någon varit soldat ger en extra chans till efterforskning. Sven Bördahl var soldat vid Västgöta-Dals Regemente och Wedbo kompani under senare delen av 1700-talet och uppges även ha deltagit i ryska kriget 1788-1790. I krigsrullorna står angivet att han kommer från Bön i Dalsland.

Det finns aderton platser med namnet Bön i Dalsland. Jag inringar Svens bostad till Bön i Bäcke socken på gränsen till Dalskog. Och jag finner att Olof Ljung skriver i Bäcke boken om Sven Bördahl, att prästen i Bäcke var lite förtörnad på Bördahl för att han tog nattvarden i Dalskogs kyrka. Därför är en del av hans barn upptagna i Dalskogs kyrkböcker. Här är lösningen på Jonas Svenssons dubbla födelseuppgift. Familjen Bördahl bor på soldatstommen Drakhögen i Bön åren 1770-1791.

Barnen blir vuxna

I torpet i Hallebäck växer Anders Jonassons barn upp. År 1880 flyttar

dottern Matilda till Tisselskog och 1885 till Norge. Sönerna blir en efter en fältjägare vid Wermlands Regemente.

Först ut är Johan Andersson, 20 år, som blir "anvärvad den 2 maj 1882 på sex år". Nu får han efternamnet Hallberg.

Alfred Andersson, 22 år, "inträder i krigstjänst den 28 april 1885". Han får efternamnet Ågren.

Karl Andersson, 19 år, "anvärvad den 6 maj 1889 med sex kapitulationsår". Han får efternamnet Haglund.

Den yngsta dottern Stina-Maja bor fortfarande i hemmet och är den som sköter sina gamla föräldrar. Anders är nu i 65-årsåldern.

Sonen Anders Gustaf bor länge kvar i hemmet och gifter sig inte förrän några år efter faderns död.

Anders Jonasson död

Vår Anders Jonasson dör, som torpare i Lunnebo, den 23 november 1897, 75 år gammal. Därmed skulle han kanske lämnas åt sitt öde. MEN – tänk om det i bouppteckningen står något om spinnrockar ?

Och det finns en mycket vackert skriven bouppteckning, förvarad hos Nordals häradsrätt i 1898 års volym. Den är uppgjord av Lars Örtengren. Behållningen – 2873:75 kronor – motsvarar år 1995 cirka 127.000 kronor. Anders var alltså ganska välbärgad.

På de åtta sidorna i bouppteckningen finns inga spinnrockar upptagna. Inte ens virke till planerade sådana. En "wäfstol" finns upptagen och värderad till 0:75 kronor och en "svarfstol" till 0:10 kronor och en "trimstol" till 0:25 kronor. Det bland massor av andra saker, lika lågt värderade.

Det som skulle tala för att Anders varit spinnrocksmakare är svarvstolen. Men varför bara ett värde av 10 öre ? Det är klart att en spinnrocksmakare måste ha en svarv och det har Anders haft.

Min slutsats är att Anders övertog tillverkningen av spinnrockar efter sin far – Jonas Svensson – men slutade. Därför finns det inget omnämnande av spinnrockar i bouppteckningen eller annorstädes.

Efter Anders Jonassons död 1897 övertas hemmanet av äldste sonen Johan Hallberg.

Änkan Kristina Johannesdotter flyttar tillsammans med sin son Anders Gustaf till Dals-Ed, där Kristina dör den 23 september 1920 i lunginflammation

Så var det

I början av den här levnadsbeskrivningen av Anders Jonasson ställer jag frågan om han är en typisk svensk eller ovanlig på 1800-talet. Nu tror jag att han var en vanlig och typisk svensk medborgare.

Vi har knappast fått svar på om yrket var spinnrocksmakare och därmed ett steg ut ur bondesamhället. För Anders var det här med spinnrocksmakeri nog en bisyssla under en period. Men kanske att vi mellan raderna fått läsa hur hans familj fick vara med om tidens förändringar. Genom att låta sönerna ta värvning inom fältjägarkåren, bidrog Anders till deras utveckling. Det kan vi se på sönerns vidare yrkesval och samhällsengagemang.

Anders Jonasson passar in i mönstret som visar skillnaden mellan gammalt och nytt i det svenska samhället i slutet av 1800-talet. Förändringen av levnadsvillkoren har sedan andra tagit över

Kommentar: Hur är jag släkt med Anders Jonasson ? Även det är "långsökt" – han var min farmors farmors bror.

Utdrag ur Wätte härads dombok av Greta Höglund

Dombok Wätte Härad Anno 1722 den 12 Juni No 20.

Knut Olufsson i Ellsängen tillstod inför Rätten Muntel:, det han den 16 Maj 1721 skrifteligen betygat, näml. att han uppuret af des halfbroder Oluf Andersson i Ellsäng 18 RD eller 27 CR Smt hwarför han till honom försåldt des hustrus Elisabeth Iwarsdotters efter Moderen arfweligen tillfallda Odellsjord uti Ellsäng; Och som Oluf Andersson så beskaftat Måhll Lageligen tillhandladt sig samma Elisabeth Iwarsdotters Möderne Odells Jord, så kommer densamma med alla des tilliggande förmåner att föllia honom, des Hustru, Barn och Arfwingar, såsom annan deras wällfångne Odell och Ägendom oklandrat och opåtalt nu till ewärderliga tider.

No 24. Efter Högwällborne Hr. Barons och Landshöfdingen Nils Posse skriftelige resolution af den 12 Januari sistl.; lätt Tings Rätten hoos sig till Ransakande komma huruwida Iwar Eriksson, hwars Fader 1710 med